

LORETA ABAKOKA

Salīdzinājumu tulkojuma kvalitāte Noras Ikstenas „Soviet Milk” un „Молоко матери”¹

Atslēgvārdi: salīdzinājumi, Nora Ikstena, romāns „Mātes piens”, tulkošanas kvalitāte.

Noras Ikstenas „Mātes piens” ir viens no grāmatu sērijas „MĒS. Latvija, XX gadsimts” romāniem. Romāns iekļaujas arī sieviešu literatūras kanonā, būtiski uzsverot mātes un meitas attiecību svarīgumu. Tajā aprakstītas grūtības, kas var rasties mātes un meitas attiecībās, raksturota padomju laiku vide un tās ietekme uz ikdienu. Vēsturiskais romāns „Mātes piens” ir izdots 25 valstīs, tas nozīmē, ka šis romāns ir tulkots daudzām atšķirīgām kultūrām, kas nav tik pazīstamas ar latviešu tautas mentalitāti un PSRS laikiem Latvijā. Tādēļ ir būtiski noskaidrot, kā tiek tulkots teksts, vai tiek precīzi atveidots stils un īpašā N. Ikstenas valodas poētika, ko var izjust šajā romānā. Ar šādu mērķi izstrādāts zinātniski pētniecisks darbs „Salīdzinājumu tulkojumu kvalitāte Noras Ikstenas „Soviet Milk” un „Молоко матери””, kurā pētīti salīdzinājumi, kas tulkotājam liek ņemt vērā gan saturu, gan vārdu nozīmju, gan valodas tēlainības un kultūras konteksta aspektu. Angļu valodā romānu tulkojusi Margīta Gailīts, krievu valodā Ludmila Nukņeviča. Pētījuma gaitā ar tulkotāju L. Nukņeviču tika apspriests šī romāna tulkošanas process un grūtības, tulkojot tēlainās izteiksmes līdzekļus.

© Liepājas Universitāte, 2020
<https://doi.org/10.37384/SM.2020.12.079>

¹ Raksta izveides pamatā ir autorei zinātniski pētnieciskais darbs, kas izstrādāts Jelgavas Valsts ģimnāzijā. Darba vadītāja – Gunita Draveniece, konsultantes Alda Spirģe un Regina Detlava.

Nora Ikstena (dz. 1969), viena no pazīstamākajām 21. gadsimta latviešu rakstniecēm, studējusi Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Latviešu valodas un literatūras nodaļā (1987–1992), Kolumbijas Universitātē Misūrī angļu valodu un literatūru (1994–1995). N. Ikstena raksta stāstus, biogrāfijas, esejas un romānus, ir atpazīstama ar savu smalko rakstīšanas stilu un rūpīgo attieksmi pret valodu. Ieguvusi daudz apbalvojumu, par svarīgākajiem uzskatāmi: 2008. gadā kļuvusi Triju Zvaigžņu ordeņa virsniece, 2016. gadā saņēmusi Starptautiskās Rakstnieku un tulkotāju mājas un Ventspils pilsētas domes balvu „Sudraba tintnīca” par romānu „Mātes piens”, 2006. gadā ieguvusi Baltijas asamblejas balvu literatūrā, 2018. gadā piešķirta Izcilības balva kultūrā kā 21. gadsimta pirmo divu gadu desmitu pasaulē atpazīstamākajai Latvijas rakstniecei, kas 2018. gadā pārstāvēja Latviju arī Londonas grāmatu tirgū. (Eglāja-Kristsons 2019)

Romāna „Mātes piens” notikumi risinās laikā no Otrā pasaules kara beigām līdz 20. gadsimta 80. gadiem. Galvenā varone ir meita, kuras stāsts savijas arī ar mātes un vecmāmiņas dzīves stāstiem. Romānā atspoguļota meitas cīņa ar mātes depresiju, kas jau no viņas dzimšanas ir liegusi emocionālo tuvību starp meitu un māti, meita turpina cerēt un gūt mātes mīlestību, palīdzot krīzes brīžos un ignorējot vairākus noraidījumus.

Kaut arī tulkošanas process ir ļoti sens, jautājums par to, kāds ir kvalitatīvs un labs tulkojums, vēl joprojām ir aktuāls. Šajā gadījumā šī jautājuma pētīšanā tiek izmantots tulkojums romānam, ko rakstījusi viena no labākajām mūsdienu latviešu autorēm. 4. gadsimtā p. m. ē pirmo reizi sengrieķu filozofs Aristotelis aprakstīja salīdzinājumu un tā teoriju, Aristotelis (*Ἀριστοτέλης*) skaidroja, ka metafora un salīdzinājums ir ļoti līdzīgi, tos vieno pārnesums, analogijas jeb līdzības princips. Taču jau vēlāk, 1. gadsimtā, Senās Romas retorikas teorētiķis Marks Fābijs Kvintiliāns (*Marcus Fabius Quintilianus*), skaidrojot atšķirību starp metaforu un salīdzinājumu, minēja būtiskāko – salīdzinājumā A tiek pielīdzināts B, taču metaforā A tiek aizvietots ar B. (Fībiga 2019) Salīdzinājumā ir divi patstāvīgie locekļi: tas, ko salīdzina (priekšmets), un tas, ar ko salīdzina (tēls). Salīdzinājums balstās uz kopīgām pazīmēm starp divām parādībām, kas tiek izceltas, lai kādu no tām paspilgtinātu pēc autora nolūka. (Valeinis 2007, 98–100)

Daiļliteratūras tulkošanu pārsvarā nošķir no citu veidu tulkošanas atsevišķā kategorijā. Parasti tas ir tādēļ, ka daiļliteratūras darba jēgu nevar precizēt ar mūsdienu terminiem, turklāt grūti analizējams tas, ko no tulkojuma sagaida lasītājs. Tā kā literatūras tulkošanā nevar būt viena pareizā veida, vislielāko nozīmi gūst tulkotāja ētiskā pienākuma izjūta pret autoru. Būtiski, cik labi tulkotājs izprot autora nodomus un rakstīto un cik liela brīvība ir dota tulkotājam mainīt tekstu, lai atrastu valodā piemērotāko

veidu, kā paust domu. Katra nopietna literatūras darba tulkojums ir tulkotāja autora domu un mērķu interpretācija. (Sager 1994) Vēl viena atšķirība, kas piemīt literatūras tulkošanai – tulkotājam nav zināms, kādam tieši lasītājam tiek tulkots teksts. Autors, rakstot literāro darbu, parasti to velta kādai noteiktai auditorijai – kultūrai. Taču tulkotāja valodas un tautas kultūra var būt pavisam citādāka. Džuliana Hausa (*Juliane House*) 2017. gadā bija vienīgā, kas līdz galam bija izstrādājusi un formulējusi tulkojuma kvalitātes novērtēšanas kritērijus. Par trīs būtiskākajiem jautājumiem, kam būtu jāpievērš uzmanība, Dž. Hausa nosauc: 1) attiecības starp oriģinālu un tā tulkojumu, 2) šo attiecību iezīmes un kā to uztver iesaistītie cilvēki (autors, tulkotājs, lasītājs), 3) kādas sekas rodas, ja nepieciešams nošķirt tulkojumu no citu valodu tekstiem, ņemot vērā autora, tulkotāja, lasītāja mijiedarbi. Tulkošana tiek vērtēta gan pozitīvi, gan negatīvi. Par pozitīvo tiek saukts tas, ka teksti no citām valodām dod iespēju gūt jaunas zināšanas, idejas, kas netiek ierobežotas valodas barjeras dēļ, tulkošanai tiek piedēvēta arī horizonta paplašināšana, kā arī tā ir ļoti noderīga personām, kas pārzina tikai dzimto valodu. Tomēr negatīvais – mērķteksts ir it kā avotteksta jeb oriģināla zemāka līmeņa aizstājējs. (House 2017)

Novērtējot tulkojuma kvalitāti, ir jāņem vērā atšķirība starp zinātnē balstītu analīzi un teksta novērtēšanu pēc sajūtām, intuīcijas un pārlicības par to, kādam jābūt tekstam. (House 2017) Lingvistiskā analīze dod pamatu teksta kvalitātes novērtēšanai, taču ir būtiski zināt arī citus faktorus, kā, piemēram, kādas instrukcijas tika dotas tulkotājam, kādēļ tiek tulkots konkrētais darbs, kāda ir mērķa auditorija un kāda ir izdevēju politika. Tādēļ nav tādu konkrētu, fundamentālu novērtēšanas kritēriju, kas vispārīgi pasaka, vai tulkojums ir „labs” vai „slikts”, turklāt netiek izmantoti šādi apzīmējumi, jo tas ir pārāk vispārīgi un nekonkrēti. Viens no beigu procesiem, ko var veikt, kad nosaka kvalitāti, – izvērtēt un uzskaitīt kļūdas tekstā. Lai arī shēma, ar kuru noteikt kvalitāti, ir labi izstrādāta, tomēr tā ir sarežģīta un tajā netiek iekļauta sadaļa, kurā tiek uzskaitītas kļūdas (teksta neprecizitātes). Kļūdas tiek iedalītas divās kategorijās – atklātās un slēptās. Slēptās kļūdas ir tādas, kuras ir grūti pamanāmas, jo virspusēji, no gramatiskā viedokļa, teikums ir pareizs, tomēr tā saturs nav loģisks vai pieņemams. Atklātās kļūdas ir acīmredzami pamanāmas, tās veido sistemātisku kļūdu. Atklātās kļūdas var iedalīt septiņās apakšgrupās (netulkots; nelielas izmaiņas tekstā; būtiskas izmaiņas tekstā; sagrozīta nozīme; valodas sistēmas pārkāpums; radošā tulkošana; saskaņots ar kultūru). (House 2014)

Veicot zinātniski pētnieciskā darba praktisko daļu, tika izstrādāta tabula, balstoties uz Dž. Hausas atklāto kļūdu iedalījumu. Tā kā kvalitāti nevar izmērīt un nevar arī raksturot ar vispārīgiem vārdiem, salīdzinājumu tulkojumiem

tiek piešķirta kvantitatīva vērtība. Tika ekscerpēti 64 salīdzinājumi latviešu valodā, 64 to ekvivalenti krievu valodā un 55 ekvivalenti angļu valodā (9 salīdzinājumi netika tulkoti). Salīdzinājumu tulkojumi tika iedalīti 4 grupās: 1) precīzi tulkoti, 2) tulkojumi ar nelielām izmaiņām, 3) ar kultūru saskaņoti tulkojumi, 4) netulkotie salīdzinājumi. Salīdzinājumu tulkojumi, kas ieguvuši 5 punktus vai vairāk, tiek uzskatīti par kvalitatīvi tulkotiem, ņemot vērā to, ka nav būtisku kļūdu (tika ekscerpēti salīdzinājumi un teikuma daļas, kurās tie iekļaujas).

Tulkots	Izmaiņas nozīmē	Jēga netiek sagrozīta	Nav valodas sistēmas pārkāpuma	Ir veikta radošā tulkošana	Ir saskaņots ar kultūru
1 / 0	3 / 2 / 1	1 / 0	1 / 0	1 / 0	1 / 0

Ja salīdzinājums tiek tulkots, ir iegūts 1 punkts (netulkots – 0 punktu un tālāk nekas netiek vērtēts), ja teksta nozīmē nav izmaiņu, tad 3 punkti (nelielas izmaiņas – 2 punkti, ievērojamas izmaiņas – 1 punkts), ja jēga netiek sagrozīta, tad piešķir 1 punktu (pretējā gadījumā – 0 punktu), ja nav valodas sistēmas pārkāpuma – 1 punkts (ja tāds ir – 0 punktu). Maksimālais punktu skaits šādā gadījumā ir 6 punkti, tomēr papildus tiek sniegts 1 punkts par radošu tulkošanu, kas nemaina teksta jēgu (0 punktu, ja neveiksmīgi izmantota radošā tulkošana), un, ja tekstā ir bijusi kultūrvēsturiska metafora, tās tulkošanas gadījumā 1 punkts (netulkošanas vai neprecīzas tulkošanas gadījumā 0 punktu). Piemēram, kā tiek izmantota šī tabula, aplūkots salīdzinājums un tā tulkojumi: oriģinālvalodā – „*Viņa no manis izbūra kā labā feja, kā brīnumdare*” (Ikstena 2015); angļu valodas tulkojumā – „*She had conjured up like a miracle worker*” (Ikstena 2018); krievu valodas tulkojumā – „*Она сотворила из меня как добрая фея, моя чудотворица*” (Ikstena 2016). Angļu valodas tulkojumā ir 1 punkts par to, ka ir iztulkots, 2 punkti par to, ka ir izmaiņas nozīmē jeb izlaists salīdzinājuma tēls „labā feja”, 1 punkts par to, ka netiek sagrozīta jēga, un 1 punkts, jo nav valodas sistēmas pārkāpuma. Šajā tulkojumā nav kultūrvēsturisku jēdzienu vai radošās tulkošanas. Angļu valodas tulkojums ir ieguvis piecus punktus un iederas 2. grupā jeb tulkojumi ar nelielām izmaiņām. Krievu valodas tulkojums ir ieguvis 1 punktu par to, ka ir iztulkots, 3 punkti par to, ka nav izmaiņu nozīmē, 1 punkts par to, ka netiek sagrozīta jēga, un 1 punkts, ka nav valodas sistēmas pārkāpuma. Šajā tulkojumā nav kultūrvēsturisku jēdzienu vai radošās tulkošanas. Krievu valodas tulkojums ir ieguvis 6 punktus un iederas 1. grupā.

Analizējot ekscerptus, netika konstatēti salīdzinājumu tulkojumi, kuros ir sagrozīta jēga vai ir nopietni valodas sistēmas pārkāpumi.

1. grupa – par precīzi tulkotiem salīdzinājumiem tika vērtēti tādi, kuros nav izlaistu vārdu, nav mainīta jēga, tos nevar pārprast un nav atšķirību no oriģināla. Kopā angļu valodas tulkojumā tādu bija 40, krievu valodā – 58. Šiem tulkojumiem tiek piešķirti 6 punkti pēc vērtēšanas kritēriju tabulas. Piemēram, frazeoloģiskā salīdzinājuma „Māti baltu kā drēbi” (Ikstena 2015, 13) tulkojumā gan angļu valodā „Mother white as a sheet” (Ikstena 2018, 13), gan krievu valodā „К матери, бледной, как полотно” (Ikstena 2016, 13) izmantots mērķvalodas frazeoloģiskais salīdzinājums, kas izsaka to pašu redzes gleznu, lai gan angļu valodā frazeoloģiskajā salīdzinājumā ir minēts „palags”, bet krievu valodā – „audekls”. Šajā gadījumā tiek ievērota katras mērķvalodas tradīcija.

2. grupa – tulkojumi ar nelielām izmaiņām. Analizējot ekscerptus, tika arī atrasti salīdzinājuma tulkojumi, kam bija nelielas nozīmes izmaiņas jeb tekstā tika izmantots cits veids, kā izteikt salīdzinājumu, vai izlaists vārds. Šie salīdzinājumi ieguva 5 punktus. Angļu valodā tādu bija 13, bet krievu valodā 3. Vienā no salīdzinājumiem tiek izmantots Bībeles stāstu motīvs – „Jese runāja kā no Kalna sprediķa” (Ikstena 2015, 117), angļiski tas tulkots kā „Jese spoke as if delivering a sermon” (Ikstena 2018, 128). Avottekstā „Kalna sprediķis” ir kā nozīmīgs jēdziens kristīgajā pasaulē, tomēr angļu valodas tekstā tas iztulkots kā nenoteikts sprediķis, lai gan angļiski šī jēdziena precīzs tulkojums būtu „Sermon on the Mount”.

3. grupa – šajā grupā tika analizēti salīdzinājumu tulkojumi, kuros izmantoti kultūrvēsturiskie jēdzieni, kas ir raksturīgi latviešu tautai. Šajā grupā tika iekļauti 2 angļu valodas un 3 krievu valodas tulkojumi. L. Nukņeviča uzsver, ka kultūrvēsturiskos jēdzienus tulkot ir vissarežģītāk. Ja salīdzinājums tiek iztulkots precīzi, pēc vērtēšanas kritērijiem iegūts vēl 1 papildu punkts, tā vērtējuma summā veidojas 7 punkti. Ja kultūrvēsturiskajam jēdzienam netiek atrasts piemērots ekvivalents, papildu punkts netiek sniegts. Salīdzinājuma „Ar vieglu pieskārienu kā pasakā, kas pārvērš lietuvēnu par rožu krūmu, bet besu – par zalkti” (Ikstena 2015, 37) tulkojumam krievu valodā „Как ее легкое прикосновение, как в сказке, превращает преследующий нас кошмар в розовый куст а беса – в ужа” (Ikstena 2016, 37) tiek piešķirti 7 punkti, jo „lietuvēns”² krievu valodā tiek iztulkots precīzi – „murgs, kas mums seko”. Šis kultūrvēsturiskais jēdziens tiek izmantots arī cita salīdzinājuma tulkošanā: oriģinālā „Es cīnījos ar pienu kā ar neredzamu lietuvēnu,

² Lietuvēns moka aizmigušus cilvēkus. Lietuvēns ir nožņaugtu bērnu, pakārušos, slikoņu vai nosisto dvēsele, kurai jāamaldās pa šo pasauli tik ilgi, cik ilgi tai bija nospriests dzīvot. (Žeibe -e)

kas par katru cenu vēlas manī iekļūt, lai kā es to negribētu” (Ikstena 2015, 53), angļiski „I struggled with it as if with an invisible devil trying to possess me, no matter how hard I resisted” (Ikstena 2018, 55), krieviski „Я боролась с молоком как с незримыми кошмарными существами, которые, как бы я ни сопротивлялась, любой ценой норовили проникнуть в меня” (Ikstena 2016, 53). Gan angļu valodas, gan krievu valodas tulkojums ir ieguvis 7 punktus, jo angļu valodā „lietuvēns” ir tulkots kā „neredzams velns”, bet krievu valodā kā „neredzamas būtnes no murgiem” (turklāt krievu valodas tulkojumā lietuvēna tēls mainīts no vienskaitļa uz daudzskaitļa formu).

4. grupa – netulkotie salīdzinājumi. Šajā grupā iekļauti 9 salīdzinājumi, kas netika tulkoti angļu valodā. Šie tulkojumi iegūst 0 punktu. Krievu valodā nebija tādu salīdzinājumu, kas netika tulkoti. Tulkošana angļiski nav notikusi, jo tulkotāja brīvi interpretējusi tekstu, rezultātā salīdzinājums „Ar vieglu pieskārienu kā pasakā, kas pārvērš lietuvēnu par rožu krūmu, bet besu – par zalkti” (Ikstena 2015, 37) angļu valodā netiek tulkots. Visticamāk, grūtības sagādāja vārdu „lietuvēnu” un „besu” tulkošana, lai gan 3. grupā „lietuvēns” ir tulkots kā „invisible devil” – „neredzamais velns”.

Šajā rakstā iekļauti viens vai divi salīdzinājumu tulkojuma piemēri katrā grupā angļu un/vai krievu valodā. Salīdzinājumos bieži iekļauti Bībeles stāstu motīvi, frazeoģiskie salīdzinājumi vai latviešu kultūrai raksturīgi simboli un tēli.

Rakstot zinātniski pētniecisko darbu par tulkošanas procesu, tika intervēta L. Nukņeviča. Uz jautājumu par to, vai bija kāda vienošanās par romāna „Mātes piens” tulkošanu ar izdevniecību vai autori, L. Nukņeviča atbildēja:

Prasības un saistības ar autoru un izdevēju vienmēr ir vienādas: tulkojuma kvalitāte un, protams, vienošanās par laika grafika ievērošanu. Šeit laikam vairāk un pat interesantāk būtu jautāt, kā tieši tiek kontrolēta un kā tiek sasniegta tulkojuma kvalitāte. Varianti var būt dažādi, bet mana pieredze un darba organizācija praktiski nemainās vairāku gadu garumā. Es gandrīz vienmēr strādāju kopā ar Gundegu Blumbergu, kas ir viena no labākajām, ja ne pati labākā redaktore Latvijā. Savukārt Blumberga labi pārzina Noras Ikstenas daiļradi un regulāri sadarbojas ar izdevniecību „Dienas grāmata”. Izdevēji, tāpat kā Nora Ikstena, cik es varu spriest, noteikti uzticas Gundegas novērtējumam, gaumei un nevainojamam apzinīgumam. Pateicoties tam, (ar retiem izņēmumiem) tulkojot nav nepieciešams tieši sazināties ar autoru, un vēl jo vairāk ar izdevēju. Tas, starp citu, ir ļoti ērti: autori, kā likums, ir subjektīvi pēc definīcijas, turklāt tie ne vienmēr brīvi pārvalda krievu valodu (bet Blumberga zina un lieliski

izjūt abu valodu īpatnības – gan latviešu, gan krievu). Mēs ar Gundegu lieliski saprotam viena otru no pusvārda, un, ja arī rodas strīdi, tad tie tiek risināti bez konfliktiem un nevajadzīgiem sarežģījumiem. Tātad veiksmīgs tulkojums, manuprāt, ļoti lielā mērā ir redaktora nopelns. Protams, ka mūsu pieredzi, kas gūta visu procesa dalībnieku kopīgā darbā, nevar attiecināt uz visiem izdevniecību tulkojumiem un praksi, bet es uzskatu to par optimālu.

Un runājot par grūtībām, pārnesot latviešu teksta tēlainību krievu valodā, L. Nukņeviča stāsta:

Es drīzāk runātu ne tik daudz par Noras Ikstenas tekstu tulkošanas grūtībām, bet par viņas daiļrades īpatnībām kopumā. Saistībā ar abām Ikstenas grāmatām, kuras es tulkoju, manuprāt, ir piemērots vārds „poētika”. Tāpat kā dzejoļi, tās balstās uz viņu iekšējo ritmu, daudzkārtēju salīdzinājumu izmantošanu, un, ko jūs jau pamanījāt, arī metaforu un dažu citu vispārējas romantisma ievirzes paņēmienu izmantošanu. Iespējams, tas arī bija mans galvenais uzdevums, tulkojot romānu, – saglabāt šo Noras Ikstenas prozas poētisko īpašību. Kas attiecas tieši uz frazeoloģismu, salīdzinājumu, metaforu utt. tulkošanu no latviešu valodas, tas drīzāk ir tehnisks uzdevums. Tāds risinājums vairāk ir atkarīgs no tā, cik labi tiek pārvaldīta dzimtā valoda, šajā gadījumā krievu valoda. Kopumā pastāv dažādi viedokļi par to, kā tulkot, kādu brīvības pakāpi attiecībā pret oriģinālu tulkotājs var atļauties. Piemēram, Natālija Trauberga, izcila tulkotāja, kas tulko no angļu valodas uz krievu valodu, reiz teica, ka ir jāsajūt gars, stils, tulkojamā darba jēga, pēc tam, saglabājot tieši to garu un stilu, var attālināties no oriģināla, cik vēlas (starp citu, viņa arī uzskatīja, ka galvenā tulkošanas problēma nav sliktas svešvalodas zināšanas, bet tieši nepietiekamas dzimtās valodas zināšanas). Domāju, ka Traubergas teiktais ir neliels polemisks pārspīlējums, bet es piekrītu, ka jebkurā gadījumā nav nekas sliktāks par burtisku tulkojumu. Starp citu, tas ir interesanti, gandrīz kā paradokss: tieši tēlaini metaforiskā uzbūve, salīdzinājumi un liriskās atkāpes Ikstenas daiļradē palīdz izvairīties no burtiskā tulkojuma. Tā kā latviešu valodas, tāpat kā jebkuras citas valodas, frazeoloģismus vienkārši nav iespējams tulkot burtiski, citādi sanāks muļķīgi. Šeit ir svarīgi atrast piemērotu analogu citā valodā, lai tas izklausās dabiski. Manuprāt, tur arī slēpjas tulkotāja darba māksla. Viss pārējais ir tikai tehniskais darbs. Galvenās grūtības tulkošanā patiešām ir latviešu kultūrvēsturisko, folkloras – pamatā pagānisko motīvu tulkošana. Bet tad ir jāpaļaujas uz savām zināšanām, tulkotāja un redaktora nojausmu, intuīciju un atbildību.

Tulkošanas kvalitātei nav vienu fundamentālu kritēriju, pēc kuriem vērtēt visus tulkotos tekstus, jo ir vairākas kvalitatīva tulkojuma definīcijas, un kvalitāti ietekmē daudzi faktori. N. Ikstena romāna „Mātes piens” salīdzinājumu tulkojumi abās svešvalodās (angļu un krievu) ir kvalitatīvi, tie ieguva augstus vērtējumus, ja tos analizē pēc atklāto kļūdu izvērtēšanas tabulas. Maksimālais punktu skaits, ko varēja iegūt bija 6 punkti, un neviens salīdzinājuma tulkojums neieguva zemāk par 5 punktiem. Krievu valodas tulkojums ir veiksmīgāks (salīdzinājumu tulkojumi biežāk ieguva 6 punktus) nekā angļu valodas tulkojums, ko var pamatot ar to, ka krievu valoda vēsturiski un ģeogrāfiski ir latviešu valodas kaimiņš, bet angļu valoda un kultūra ir attālināta. Arī frazeoloģiskos salīdzinājumus precīzāk tulko krievu valodā, jo ir vairāk līdzīgu ekvivalentu mērķkultūrā. Vērtējot salīdzinājumus, kuros tiek izmantoti Bībeles stāstu motīvu jēdzieni vai grieķu mitoloģijas tēli, pārsvarā tie tiek precīzi tulkoti abās mērķvalodās, jo mērķkultūrām šī reliģija un arī grieķu mitoloģija ir labi zināma. Un vēl viens no būtiskākajiem atzinumiem – ne tikai burtiskie tulkojumi ir kvalitatīvi, daudz nozīmīgāk ir izteikties tā, lai tas būtu saprotams mērķkultūrai, tomēr saglabājot autora rakstīšanas stilu un teksta galveno domu, arī pievēršot uzmanību niansēm.

Avoti

- Ikstena 2015 – **Ikstena, Nora**. *Mātes piens*. Rīga : Dienas Grāmata, 2015.
 Ikstena 2016 – **Ikstena, Nora**. *Молоко матери*. Rīga : Dienas Grāmata, 2016.
 Ikstena 2018 – **Ikstena, Nora**. *Soviet Milk*. London : Peirene Press Ltd., 2018.

Literatūra

- Eglāja-Kristsons 2009 – **Eglāja-Kristsons, Eva**. Nora Ikstena. *Nacionālā enciklopēdija*, 2019 (sk. 2020. g. 2. janv.). Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/34831>
 Fībiga 2019 – **Fībiga, Ieva**. Salīdzinājums. *Nacionālā enciklopēdija*, 2019 (sk. 2019. g. 22. dec.). Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1995>
 House 2014 – **House, Juliane**. *Translation Quality Assessment: Past and Present*, 2014 (sk. 2020. g. 5. janv.). Pieejams: <http://www.translationindustry.ir/Uploads/Pdf/Translation%20Quality%20Assessment.pdf>
 House 2017 – **House, Juliane**. *Translation. The basics*. Abingdona : Routledge, 2017.
 Sager 1994 – **Sager, C. Juan**. *Language Engineering and Translation: Consequences of automation*. John Benjamins Publishing Company, 1994.
 Valeinis 2007 – **Valeinis, Vitolds**. *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2007.
 Žeibe -e – **Žeibe, Aleksandrs**. Lietuvēns. *LU MII AiLab: Valodas resursi* (sk. 2020. g. 12. janv.). Pieejams: <https://web.archive.org/web/20130225180337/http://valoda.ailab.lv/folkloru/ticejumi/lietuvēn.htm>

The Quality of Translated Comparisons in Nora Ikstena's "Soviet Milk" and "Молоко матери"

Keywords: comparisons, Nora Ikstena, novel "Soviet milk" (*Mātes piens*), translation quality.

Nora Ikstena's "Mātes piens" (*Mother's Milk*; published in English as *Soviet Milk*) is one of the novels in the book series "MĒS. Latvija, XX gadsimts" (*We. Latvia. The 20th Century*). It describes the difficulties that can arise in the mother-daughter relationship, describes the Soviet time's environment and its impact on everyday life. The historical novel "Mātes piens" has been published in 25 countries, which means that this novel has been translated into many different cultures, which are less familiar with the mentality of the Latvian people and the USSR times in Latvia. Therefore, it is crucial how the text is translated or whether the style and the particular poetics of Nora Ikstena's language in this novel are accurately reproduced. Therefore, the scientific research work "Quality of Translated Comparisons of Nora Ikstena's "Soviet Milk" and "Молоко матери"" was developed. Comparisons requiring the translator to take into account both the content and the meaning of the words were analysed, as well as the aspect of language imagery and culture. The novel was translated into English by Margita Gailīts, and into Russian by Ludmila Nukņeviča.

The events of the novel "Soviet Milk" take place from the end of the Second World War until the 1980s. The main character is a daughter, whose story is intertwined with the life stories of her mother and grandmother. The novel portrays the daughter's struggle with her mother's depression, which has deprived her of emotional intimacy with her mother since birth; the daughter continues to hope and gain her mother's love, helping in times of crisis and ignoring several rejections.

Although the translation process is very old, the question about the translation quality is still relevant. Using sources of information and gaining theoretical knowledge of the translation process, an error estimation method was developed that allows the word "quality" to be quantified.

Literary translation is mostly separated from other translation types and put into a separate category, usually because the meaning of a literary work cannot be clarified in simple terms presented today. It is also difficult to analyse what the reader expects from the translation. Since there cannot be one right way of translating literature, the sense of the translator's ethical duty to the author is the most important. However, this is very limited by how well the translator understands the author's intentions and what is said and how much freedom the translator is given to change the text to find the most appropriate way to express the idea in the language. (Sager 1994)

Four groups were divided by Juliane House's theory (House 2014; House 2017) about overt errors. Text translation errors are divided into 2 categories – covert and overt. Covert errors are difficult to notice because, superficially, from a grammatical point of view, the sentence is correct, but its content is not logical or acceptable.

The overt errors detected are obvious, constitute a systematic error. Overt errors are divided into 7 groups: 1 – not translated; 2 – a slight change in meaning; 3 – a significant change in meaning; 4 – distortion of meaning; 5 – breach of SL system; 6 – creative translation; 7 – cultural filtering.

64 comparisons in Latvian, 64 equivalents in Russian, and 55 equivalents in English were excerpted (9 comparisons were not translated). Translations of comparisons were divided into 4 groups: 1) accurately translated, 2) translations with minor changes, 3) culturally harmonized translations, 4) untranslated comparisons. Translations of comparisons that scored 5 points or more are considered qualitatively translated, given that there are no significant errors.

There is no single fundamental criterion for the quality of a translation against which all translated texts can be judged. There are several definitions of quality translation, and quality is affected by many factors. The translations of comparisons in both foreign languages (English and Russian) are of high quality; they received high marks if they were analysed according to the error evaluation table because the maximum number of points that could be obtained was 6 points and no comparative translation was lower than 5 points. The Russian translation is more successful (comparative translations more often scored 6 points) than the English translation, which can be justified by the fact that the Russian language is historically and geographically a neighbor of the Latvian language, but the English language and culture are remote. Phraseological comparisons are translated literally and also more accurately into Russian; there are more of the same equivalents in the target culture. When evaluating comparisons that use the concepts of biblical story motifs or images of Greek mythology, they are mostly accurately translated into the target languages, as the target cultures are well acquainted with this religion and Greek mythology. One of the most important findings – not only literal translations are of high quality; it is much more important to express them in a way that is understandable to the target culture while maintaining the author's writing style and the text's main idea, paying attention to details.